

# Bjelke med omgivelser

HANS OTTO JØRGENSEN

I sommeren 1972 faldt jeg i en tilfældig bogkasse med udsalgsbøger på gågaden i Holstebro over et iøjnefaldende surreelt omslag. Jeg tog bogen op, stak den inden for skjorten og gik videre.

Omslagets forvredne og underligt behårede kropsdele svarede udmærket til indholdet. Der var tale om den alt for tidligt afdøde Henrik Bjelkes debut *Første person ental* fra 1968. Jeg var sytten år og havde netop – bondefødt og kvajet opdraget – gjort den forbavsende opdagelse, at der fandtes litteratur og var absolut let påvirkelig. Jeg havde dun på hagen, var excentrisk og søgte alle hånde stimulanser. Hvad enten det gjaldt røgvarer, alkohol og de kemisk fremstillede hallucinogener med så sigende navne som *Pink Jesus* og *Sunshine Explosion* eller tidens kunstneriske og litterære eksperimenter.

Jeg tabte på stedet mit hjerte til Henrik Bjelke. Eller rettere – for der er noget djævelsk på spil hos denne både paranoide og parodiske alkymist – jeg mistede min uskyld og forskrev for stedse min sjæl til de ukurante områder, som i hvert fald denne særlige del af kunsten høster fra.

Nuværende epistel skulle egentlig handle om avantgarde, men jeg ved ikke, om Henrik Bjelke er avantgarde. Hvad enten avantgarde defineres som det ny og aldrig-før-sete, som et eller andet tidsbundet, en non-traditionalisme, som Tzaras dadaisme, eller om den tværtimod defineres som en fordring til den enkelte kunstner om stadig skiftende positioner, så handler det under alle omstændigheder om at læse, at gå til værket selv.

Jeg orker ikke flere programmer, men *hvis* det alligevel skal give mening at tale om en ny avantgarde, må den i det mindste opgive enhver form for heroisme. Man bliver hverken større af at blive benævnt eller benævne sig selv som avantgarde. Selv

om man måske kan forledes til at synes, at der i manglen på anerkendelse, i selve miskreditten, er noget ulasteligt smukt. Men avantgarden må være hysterisk ligeglad med kritik, i modsat fald er den nemlig ikke mere avantgarde, fordi den allerede har ladet sig kompromittere af hovedstadens spir.

Et misfoster vil efter mine begreber udmærket kunne kategoriseres under betegnelsen avantgarde, ligesom for øvrigt det politiske, hvorfor ikke. – Avantgardens primære kvalitet må være, at den er provinsiel, at den altid afsøger yderkanterne, at den altid med en optik som ligger væk fra midten, parafraserer ironiserer revolterer latterliggør eller – værst af alt – er total ligeglad med midten. At den ignorerer den, fordi den er ignorant. Hvis den lå i midten eller orienterede sig efter midten – i sin indbildskhed, idet den gjorde sig til af sit inderste, at den havde en forestilling om en kerne, glemte sig selv – ville den derimod *ikke* være avantgarde.

Fordi den kan ikke glemme sig selv, den har ikke noget inderste, ingen kerne at glemme af. Tværtimod: den flader ud, bevæger sig i associative kæder eller klumper sammen i blokke og tror hverken på linearitet eller overblik og er på den måde naturligvis også oppositionel.

Der er tale om en politisk manøvre, fordi avantgarden eller det avantgardistiske værk aldrig kan være opbyggelig, men derimod altid nedbrydende. Den må arbejde med gennemskrivninger af det ruinøse, fordi den ved, at enhver forestilling om (jeg)huset er nonsens, og nonsens er gudsbespottelse.

Symboler er den fremmed, eller det vil sige, den laver ansigter af dem, vrængansigter, den har forladt metaforen, eller hvis den benytter sig af metaforen, er det i fuld vished om, at den er hul og kun refe-

rerer til en anden metafor, ikke til noget stabilt som ligger uden for sproget. I sin foragt for alt, hvad der har med ægthed og oprindelse og blåt blod at gøre, er den trods sin utilregnelighed både yderst rationel og pragmatisk.

Den er en bastard, har ingen forestilling om at være andet – *ren*, for eksempel – og er klar over, at bastardiseringen altid allerede har fundet sted. Og hvis den nogensinde hoverer, hoverer den akkurat over dét, at dens baggrund i alle henseender er af en så betænkelig art.

Men tilbage til Bjelke: han ramte og rammer stadig på den særlige måde, at jeg med ham – til forskel fra fx Jacobsen, Jensen eller Dam – er fælles om både *tiden* og *øjeblikket*. Det er så fandens nemt at sidde dér tilbagelænet og pege klassikerne ud, når de har halvtreds år eller mere på bagen. Med vores samtidige bliver derimod hver ny bog en begivenhed.

Selvfølgelig fremstår romanen *Saturn* fra 1974 alene på grund af sit omfang på mere end tre hundrede sider som noget særligt. Men som *Første person ental*, *Oceanisk kys* og *Trap* skriver sig hen imod *Saturn*, som en art stiløvelser, undersøgelser af hvor langt talentet rækker og hvad der overhovedet er muligt, så gentager de efterfølgende *Yoyo*, *Hundrede postkort fra helvede* og den lille novelle "Luna" i koncentrat hovedværket.

Med sublim beherskelse af sine virkemidler og en egen selvfølgelig aristokratisk fornemhed gør Henrik Bjelke i denne første del af forfatterskabet – og lad os nu holde os til den – op med den traditionelle prosas lineære tyranni.

Henrik Bjelke er fuld af manérer, han tillader sig at være for meget, for langt ude. Hans stil er barok og orgiastisk, når det kører, så at sige kopulerer han med sproget, og er på den vis først og fremmest æstetiker. Men der er en mening med galskaben, hans skrift har også et politisk sigte.

For ikke nok med at det lineære tilfredsstiller et særligt æstetisk koncept, det tilgodeser og forsværer også hver gang et særligt dannelsesideal, som er baseret på, at vi som mennesker udvikler os i kronologisk fremadskridende bevægelse. I overensstemmelse med den socialdemokratiske snusfornuft

bliver vi efter denne model klogere og stadig klogere. Vi bliver mænd, og det til sidst endda så meget, at vi kan sidde som muremesteren ved bordenden og pulse på cigaren.

Henrik Bjelke imidlertid lægger med sin fragmenterede stil effektivt en bombe under denne forestilling. For ham er fornuften nemlig ikke bare bluff, den er også farlig. I og med at idealet hævder, at det regelrette og normale findes, udgrænses samtidig det unormale. I sengen bliver vi alle perverse.

Firkantet sagt er den traditionelle roman – eller den måde, vi har lært at læse dem på – båret af på den ene side en handling, på den anden en idé. Hovedpersonen har et projekt, han vil være sig selv. På sin vej mod dette selv møder han modstand, i det ydre, i familien, miljøet, og i takt med at han overvinder eller integrerer denne modstand i sig *bliver* han sig selv. Fortællingens narrative økonomi er hele tiden underlagt dette overordnede mål, denne ide. Med andre ord: handlingens enkelt-dele, det lokale eller digressive, ses kun som (ganske vist nødvendige) uhumskheder eller bump på vejen, hvorfor et referat er både muligt og også opleves som fyldestgørende.

Det er ikke fordi der mangler handling hos Henrik Bjelke, der er masser, men et referat er enten umuligt eller overstået på et øjeblik. – Med baggrund i skiftende europæiske omgivelser, i skiftende tider, fra omkring første verdenskrig til halvfjerdserne, har *Saturn* som handlingens kerne det skrivende jeg, kunstneren, der i et skitseagtigt forløb først forelsker sig i en kølig italienerinde, siden i en ung fyr fra USA og til sidst i sin egen kone. Men nedenunder og ovenover og ved siden af, i det *lokale*, er der virkelig fart på.

Blokke af surreelle improvisationer afløses af smådeskildringer og kulturessayistiske digressioner, myter og rim og remser og svimle indfald, hvor endog ordene selv går i opløsning. Enhver forventning eller forestilling om narrativ økonomi går i vasken.

I stedet for lineariteten, frem for at søge hvad vi er opflasket til at forstå ved sammenhæng, har Henrik Bjelke med disse manøvrer, som i en art collage, så at sige implanteret en række subjektive tidskvali-

teter, som hver for sig – i det lokale og på bekostning af helheden – fremstår som en (de)stabilisering af nuets kategori.

På samme måde med novellen. Den traditionelle novelle er i sin opbygning – igen lidt firkantet sagt – lineær, styret af sin ide om det særlige eller *hele* menneske, for hvem det er muligt at akkumulere ny erkendelse. En udefrakommende begivenhed virker som katalysator for handlingen, det vil sige, den tager en ny drejning, hvorved vores helt én gang for alle løsriver sig fra eller kommer overens med sit miljø.

Henrik Bjelkes "Luna" opfører sig anderledes. Jeg-fortælleren og hans kone og to børn skulle egentlig have været med mormor i sommerhus i Rørvig, men han er ikke rigtig oplagt. Han bliver tilbage i huset, for at tage vare på det og dets hemmeligheder, men i samme øjeblik han er alene, undergår både han og huset en forvandling. Han bliver nærmest som en maskine, oplever sig selv som sådan, mens huset omvendt bliver til en levende organisme.

Konen bliver af jeg'et benævnt mit tilværelsens nav, men i samme øjeblik han er alene, danner månen eller måske nærmere månesygen – i et kort og frygteligt intermezzo – et større tilværelsesnav.

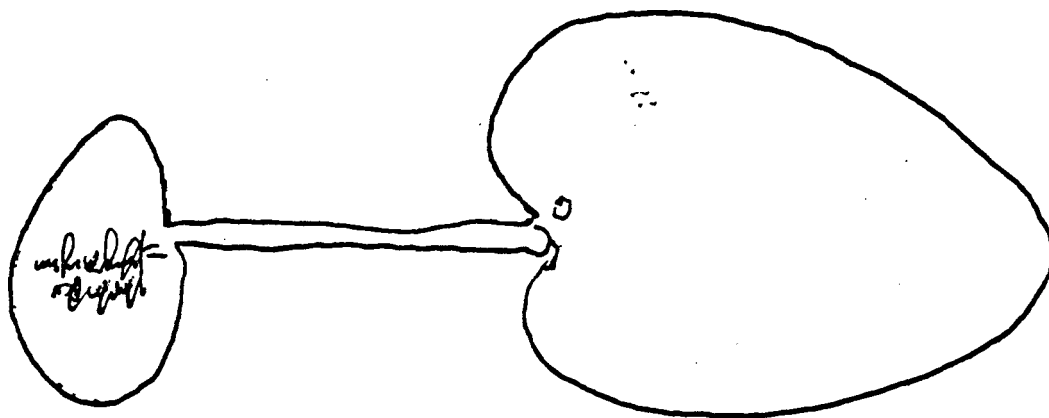
Det hele slammer i bogstaveligste forstand til for ham, huset og haven fyldes med pis og lort og liderlige mænd, tilsyneladende ude af kontrol, men også netop kun tilsyneladende. For der er dog tale om et intermezzo, der er tale om skrift og handling i skriften, om stiløvelser, mærkelige og magiske og bundet til øjeblikket.

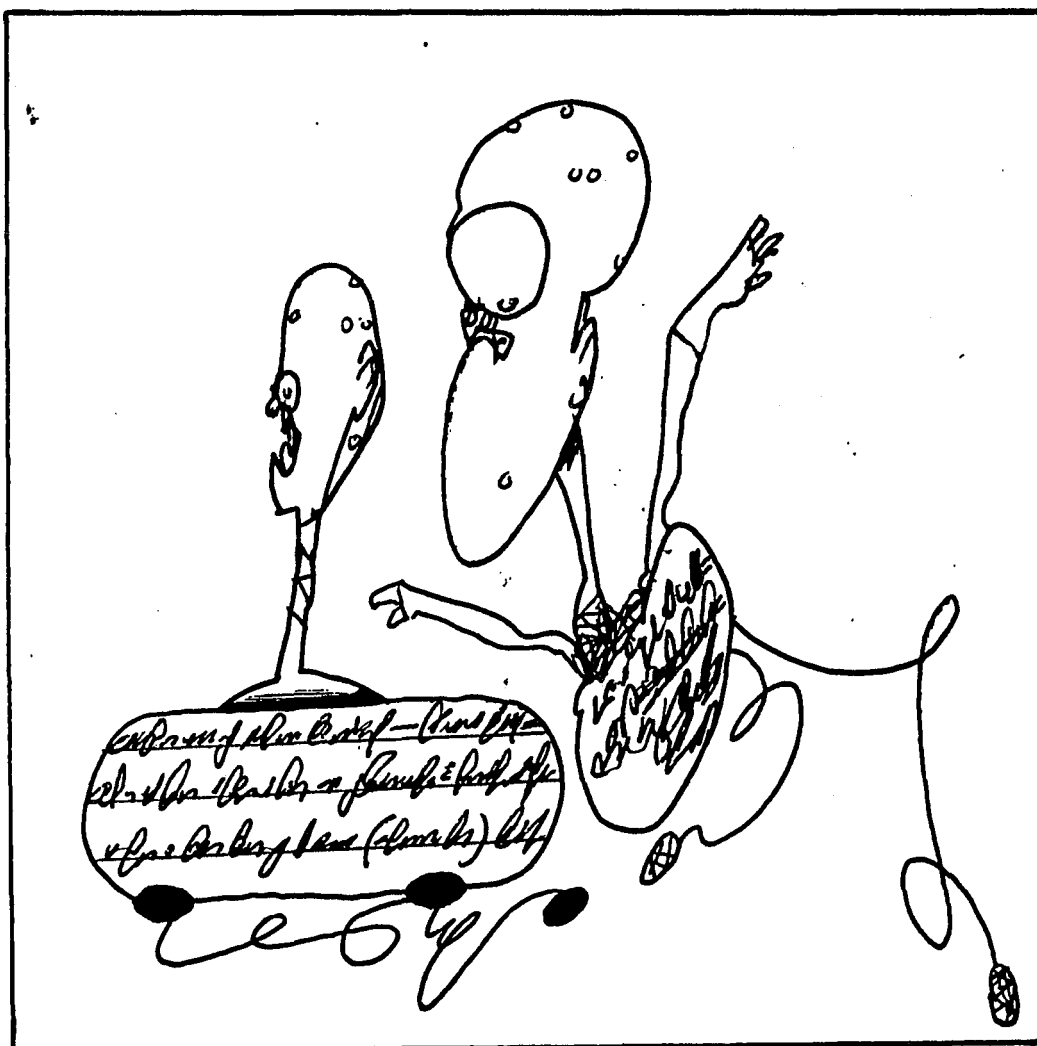
Erkendelsen ligger forud, handlingen akkumulerer ikke yderligere indsigt, men gennemspiller og varierer de stadig samme tilbagevendende særlige bjelke'ske forestillingsbilleder omkring skrift og drift. – Som jeg'et på et tidspunkt siger, efter én af sine lange tirader: "Hvis læseren kan udholde stilen, selv kan jeg jo kun gasse mig i den rent foreløbigt."

Henrik Bjelke afsondrer skrift på samme måde og med samme nødvendighed som vi andre dødelige afsondrer sved og lort. – Og hvis man leder efter hierarkier eller hierarkisk opbyggede strukturer i den afsondring, bliver man skuffet. Der er ingen inderste kerne, der er ikke kompleksitet og fylde, som orienterer sig efter en sådan kerne, og som man derfor heller ikke kan aflokke betydning.

Derimod er der en række lokale kraftfelter, af sådan cirka lige dele skønhed, fnurlighed og liderlighed, som på én gang tiltvinger sig vores opmærksomhed og truer med at kaste os af. Vi vil så gerne eje værket, vi vil besidde det fuldstændig, men Henrik Bjelkes værker unddrager sig enhver besiddelse. For hver gang vi nærmer os fra ét sted og siger dét er stedet, det definitive, viser det os af og gider ikke være med.

*Første person ental* har et par afbrændte sider. Der har simpelt hen været ild i bogen. I mangel af bedre, eller som en slags – muligvis misforstået – rituel bekræftelse på forestillingen om skriftens politiske potentiale, har jeg engang i et øjebliks eufori brugt en side til at riste tjald til en joint. *Saturn* er trods æselører og talrige markeringer alligevel sluppet billigere i omgangen med min forslugne jagt efter sprog.





---

**Når den Anden bliver en elendig inskriptionsflade**